

Irena Czaja-Hliniak

Narodowy Bank Polski na tle Europejskiego Systemu Banków Centralnych

W związku z wcześniejszą umową stowarzyszeniową, a zwłaszcza z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, istotne zagadnienie stanowi status i rola Narodowego Banku Polskiego oraz jego relacja względem instytucji unijnych.

1. Powstanie i zadania Europejskiego Systemu Banków Centralnych

Europejski System Banków Centralnych (ESBC) rozpoczął działalność 1 stycznia 1999 r. Składa się z Europejskiego Banku Centralnego (EBC), który rozpoczął działalność już wcześniej, 1 czerwca 1998 r., oraz z narodowych banków centralnych (NBC) państw członkowskich Unii Europejskiej¹.

---

¹ Szereg bliższych danych pochodzi z opracowania: *Europejski System Banków Centralnych*, Wyd. NBP, Warszawa, listopad 2004 r.

Po raz pierwszy idea utworzenia unii ekonomicznej i walutowej pojawiła się w EWG już pod koniec lat 60. XX w. w celu uniknięcia zagrożeń wynikających z załamania systemu walutowego, jednakże nie uległa zrealizowaniu. Po raz drugi pojawił się plan utworzenia Unii Gospodarczo-Walutowej, zwany planem Delorsa, w 1989 r. Plan ten zakładał 3 etapy realizacji².

Bankowości centralnej dotyczył II etap realizacji, mający miejsce w latach 1994–1998. Wówczas przede wszystkim wprowadzono dwie podstawowe zasady: po pierwsze nastąpiło dostosowywanie przepisów prawa krajowego do przepisów prawa wspólnotowego, ze szczególnym uwzględnieniem statutów banków centralnych. Po drugie, wprowadzono zasadę zabraniającą bankom centralnym, w tym również EBC, bezpośredniego lub pośredniego finansowania i kredytowania sektora finansów publicznych.

Powyższa zasada aktualnie w Polsce znajduje wyraz w zapisie konstytucyjnym³, w art. 210 ust. 2, zgodnie z którym ustawa budżetowa nie może przewidywać pokrywania deficytu budżetowego przez zaciąganie zobowiązań w centralnym banku państwa, czyli konkretnie w Narodowym Banku Polskim (NBP).

Jak wspomniano, od 1 czerwca 1998 r. rozpoczął działalność Europejski Bank Centralny, który zastąpił Europejski Instytut Walutowy działający od stycznia 1994 r. Od 1 stycznia 1999 r. EBC zaczął realizować kompetencje Europejskiego Systemu Banków Centralnych, ponieważ ESBC nie jest wyposażony w osobowość prawną, w związku z czym nie posiada również legitymacji procesowej do występowania przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości (ETS). ESBC składa się bowiem – jak wspomniano – z EBC i z narodowych banków centralnych wszystkich państw członkowskich UE. Status ESBC wynika z Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE) z 25 marca 1957⁴, a w szczególności

---

² Por. K. Jakubiszyn, B. Karski, D. Rybińska, *Euro. Nowa waluta*, Warszawa 1999, s. 17.

³ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁴ Tekst skonsolidowany Dz.U. Nr 90, poz. 864/2 z 2004 r.

z tytułu VII: Polityka gospodarcza i walutowa⁵ oraz z załączonego do Traktatu Protokołu w sprawie ESBC i EBC, zwanego Statutem ESBC i EBC⁶. W związku z tym, że ESBC nie posiada osobowości prawnej, wszystkie jego zadania realizowane są przez EBC i Narodowe Banki Centralne, przy czym *gros* zadań realizuje oczywiście EBC. Natomiast status narodowych banków centralnych uzależniony jest od tego, czy jest to bank centralny państwa, które weszło już do tzw. Eurosystemu, czyli przyjęło wspólną walutę euro, czy jest to bank centralny tzw. państwa z derogacją, czyli objętego szczególnym reżimem prawnym, państwa, które dopiero po spełnieniu warunków konwergencji wejdzie do Europejskiej Unii Walutowej. W związku z tym również kompetencje EBC są inne wobec banków centralnych państw strefy euro, a inne wobec państw objętych derogacją, co dotyczy głównie polityki monetarnej.

Tak więc od 1999 r. rozpoczął się III etap realizacji Unii Gospodarczo-Walutowej; początkowo do strefy euro przystąpiło 11 państw, od 2001 r. Grecja, od 2007 r. Słowenia i od 2008 r. – Cypr i Malta. EBC od 1999 r. zaczął realizować wspólną politykę monetarną.

2. Status i organizacja EBC

ESBC, a jednocześnie EBC, dla możliwości prawidłowej realizacji zadań, zwłaszcza w zakresie polityki pieniężnej, musiały zostać wyposażone w szeroki zakres niezależności. Stąd charakteryzują je takie podstawowe cechy, jak: niezależność instytucjonalna, niezależność personalna, niezależność funkcjonalna oraz niezależność finansowa. Analogiczne cechy występują w odniesieniu do tych banków centralnych, które są bankami centralnymi państw objętych derogacją. I tak Narodowy Bank Polski posiada jeszcze na razie wszystkie kompetencje, których nie musiał przekazać na rzecz ESBC, czyli konkretnie EBC.

⁵ Regulacja ESBC oraz EBC zawarta była również w projekcie Traktatu ustanawiającego Konstytucję Europejską, a obecnie w Traktatach z Lizbony z 13.12.2007 r.

⁶ Protokół stanowił załącznik do Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht z 07.02.1992 r. (Dz.Urz. WE C 1992.191.1); uległ modyfikacji traktatami z Amsterdamu i Nicei. Rozdz. II Traktatu UE dotyczy polityki pieniężnej.

Niezależność instytucjonalna oznacza, iż ESBC a zarazem EBC, przy realizacji zadań, nie może przyjmować wytycznych lub sugestii od żadnych podmiotów trzecich, a więc np. państw obcych, ich rządów czy innych instytucji. Niezależność personalna znajduje wyraz w sposobie powoływania i odwoływania kierownictwa banku i poszczególnych organów oraz długości ich kadencji. I tak kadencja kierownictwa EBC jest 8-letnia, natomiast jeżeli chodzi o narodowe banki centralne, istnieje wymóg minimalnej 5-letniej kadencji prezesów. Przykładowo kadencja Prezesa NBP wynosi 6 lat. Niezależność funkcjonalna EBC znajduje wyraz w uprawnieniach i zdolności do kształtowania polityki pieniężnej i wypełniania innych funkcji statutowych, a niezależność finansowa w trwałych zasadach tworzenia i podziału funduszy banku.

Podstawowym celem statutowym ESBC jest utrzymywanie stabilności cen. Przy zachowaniu priorytetu tego celu ma on również za zadanie wspieranie ogólnej polityki gospodarczej Wspólnot. W tym zakresie można wskazać na wspieranie wzrostu gospodarczego, rozwoju regionalnego, rozwoju eksportu, przeciwdziałanie bezrobociu, wspomaganie procesów restrukturyzacji oraz unowocześniania gospodarki.

EBC posiada osobowość prawną, reprezentuje ESBC na forum międzynarodowym, wraz z uczestnictwem w międzynarodowych instytucjach, posiada legitymację procesową i w związku z tym występuje przed ETS. W imieniu ESBC oraz własnym realizuje takie podstawowe zadania, jak prowadzenie wspólnej polityki pieniężnej czyli polityki monetarnej w ramach Eurosystemu wraz z wyłącznym prawem do wydawania zezwoleń na emisję euro, a następnie utrzymywanie rezerw walutowych państw Eurosystemu oraz przeprowadzanie transakcji dewizowych. Posiada również cały szereg kompetencji tego typu, jak kompetencji prawotwórcze, opiniotwórcze, doradcze itd. EBC uczestniczy w posiedzeniach międzynarodowych instytucji finansowych i walutowych.

Niezależność finansowa EBC znajduje wyraz przede wszystkim w konstrukcji funduszy własnych. Pochodzą one m.in. z lokat rezerw dewizowych, z rezerw obowiązkowych czy oprocentowania pożyczek. Podstawowe znaczenia odgrywa jednakże kapitał podstawowy. Wynosi on ponad 5,5 mld euro i pochodzi z wpłat wnoszonych przez NBC wchodzące do ESBC. Wysokość udziałów poszczególnych państw (ich NBC)

w kapitale EBC ustalona została w oparciu o tzw. klucz subskrypcji, który podlega aktualizacji co 5 lat⁷. Klucz ten jest niezmiernie ważnym instrumentem dla całego systemu finansowego ESBC i EBC. Zgodnie z nim ustala się bowiem również wysokość wkładów w rezerwy walutowe EBC oraz wysokość udziałów NBC państw Eurosystemu w zyskach EBC. Klucz subskrypcji ustalony został w oparciu o dwie przesłanki. Pierwszą stanowi procentowy udział ludności danego państwa w ogólnej liczbie ludności UE, drugą – procentowy udział produktu krajowego brutto (PKB) w łącznym PKB Unii. Według tego klucza na pierwszych miejscach uplasowały się Niemcy, Francja, Wielka Brytania (warunkowo), Włochy i Hiszpania. Polska w momencie przystąpienia do Unii znajdowała się na szóstym miejscu, z udziałem w kluczu subskrypcji – 5,138%, aktualnie – 4,875%. NBC państw strefy euro zobowiązane są do wpłacenia całości udziałów. Odmiennie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do państw z derogacją. Banki centralne tych państw członkowskich (aktualnie 11) zobowiązane zostały do wpłacenia jedynie 7% przypadających na nie udziałów, z tytułu kosztów operacyjnych EBC. Do wpłacenia pozostałych 93% zobowiązane były dopiero w chwili przystąpienia do strefy euro. Aktualnie⁸ na NBP przypada ponad 19 mln euro. EBC 20% wypracowanego zysku przeznaczają na fundusz rezerwowy, którego górna granica wynosi 100% kapitału EBC, tworzony w celu pokrywania ewentualnego deficytu EBC.

W przypadku naruszenia niezależności EBC ma prawo złożyć skargę do ETS. Przedstawiony szeroki zakres niezależności EBC nie oznacza jednak, iż nie podlega on kontroli. Występują trzy rodzaje kontroli jego funkcjonowania: audyt zewnętrzny, kontrola sądowa i tzw. obowiązki sprawozdawcze. EBC podlega kontroli niezależnych rewidentów zewnętrznych w zakresie operacji finansowych. Również Europejski Trybunał Obrachunkowy sprawuje kontrolę ksiąg i rachunków EBC oraz NBC. ETS pełni kontrolę w przedmiocie zgodności aktów prawnych wydawanych przez EBC z prawem wspólnotowym. EBC posiada szeroki zakres

⁷ Aktualny klucz subskrypcji wynika z decyzji EBC nr 2006/21 z 15.12.2006 r. (Dz.Urz. UE L 2007.24.1).

⁸ Zgodnie z decyzją EBC nr 2006/26 z 18.12.2006 r. (Dz.Urz. UE L 2007.24.15).

obowiązków sprawozdawczych, m.in. opracowuje i publikuje tygodniowe skonsolidowane bilanse ESBC oraz kwartalne i roczne sprawozdania z działalności ESBC. Przekazuje je Parlamentowi Europejskiemu, Komisji Europejskiej oraz Radzie Europejskiej wraz z rocznym sprawozdaniem z realizacji polityki pieniężnej.

EBC posiada trzy organy o charakterze decyzyjnym, które stanowi Rada Prezesów (zwana również Radą Zarządzającą lub Radą Naczelną), Zarząd oraz Rada Ogólna (zwana również Radą Generalną). Podstawowym organem decyzyjnym jest Rada Prezesów składająca się z członków Zarządu oraz prezesów NBC państw strefy euro. Rada wydaje wiążące decyzje, dyrektywy i rozporządzenia. Zarząd składa się z prezesa, wiceprezesa oraz 4 członków. Kadencja trwa 8 lat i nie jest odnawialna. Do podstawowych kompetencji Zarządu należy realizacja polityki pieniężnej, zgodnie z ustaleniami Rady Prezesów oraz prowadzenie bieżących spraw EBC, a także wydawanie instrukcji adresowanych do NBC. Warto wskazać na przyjęte interesujące rozwiązanie, mające zapewnić właściwą ciągłą kontynuację kierunku polityki pieniężnej ESBC drogą płynnej rotacji członków Zarządu. Mianowicie długość kadencji poszczególnych członków pierwszego Zarządu była zróżnicowana i wynosiła od 4 do 8 lat. Rada Ogólna składa się z prezesów wszystkich NBC wchodzących w skład ESBC oraz prezesa i wiceprezesa EBC. Pozostali członkowie Zarządu pozostają bez prawa głosu. Rada ma właściwie charakter tymczasowy, ponieważ w kompetencjach jej leżą zadania wynikające z faktu braku przynależności niektórych państw do Eurosystemu, czyli – jak wspomniano – przejęte po dawnym Europejskim Instytucie Walutowym. Rada współdziała także przy wydawaniu opinii dotyczących projektów aktów prawnych odnoszących się do ESBC.

3. Kompetencje EBC wobec narodowych banków centralnych

Kompetencje EBC wobec NBC zależą od statusu danego państwa. Jak wspomniano, kompetencje EBC są inne wobec NBC państw Eurosystemu i wobec NBC państw objętych derogacją. W oparciu o to kryterium wyodrębniają się trzy sytuacje: kompetencje wobec państw Eurosystemu

mu, pozostałych państw członkowskich UE oraz tzw. państw trzecich, czyli niebędących członkami UE.

NBC państw strefy euro EBC wydaje zalecenia odnośnie do realizacji polityki pieniężnej, zwłaszcza operacji otwartego rynku i operacji kredytowych, oraz określa zakres emisji euro na tzw. zamówienie. Ustala także zasady i rozmiary gromadzenia rezerw obowiązkowych oraz dewizowych w EBC, a z drugiej strony partycypowania w zyskach EBC.

Szczególne role przypada EBC w odniesieniu do państw objętych derogacją. Posiada kompetencje związane głównie ze spełnianiem warunków przystąpienia do Eurosystemu. W szczególności można wskazać następujące kierunki działalności w tym zakresie. EBC umacnia współpracę pomiędzy NBC tych państw. Koordynuje politykę pieniężną państw dążąc do jej stabilizacji. Nadzoruje i uzgadnia procedury mechanizmu wymiany i ustalania kursów walutowych przez EBC i banki centralne państw spoza Eurosystemu, a także procedury koordynacji interwencji przeprowadzanych przez banki krajowe⁹. Wspiera również sprawne działanie systemów płatniczych¹⁰. Udziela opinii i konsultacji w sprawach dotyczących funkcjonowania rynków finansowych i instytucji związanych z tymi rynkami. Wreszcie pełni funkcje dawnego Europejskiego Instytutu Walutowego, którego głównym zadaniem było przygotowanie wprowadzenia wspólnej waluty euro. Aktualnie EBC wypełnia tę funkcję przez Radę Ogólną.

Do państw z derogacją należą wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE), które nie przyjęły jeszcze waluty euro, czyli te, które przystąpiły ostatnio do Unii w 2004 r. oraz w 2007 r., a z wcześniejszych członków – Szwecja oraz 2 państwa z tzw. klauzulą opt-out, czyli uprawnione do podjęcia samodzielnie decyzji o przystąpieniu do strefy euro, tj. Wielka Brytania i Dania.

Wobec pozostałych państw, czyli niebędących członkami Wspólnoty, EBC prowadzi odpowiednią politykę kursową.

⁹ Por. bliżej C. Kosikowski, *Prawo finansowe w Unii Europejskiej*, Branta, Bydgoszcz 2008, s. 39–40.

¹⁰ Por. J. Gliniecka, *System bankowy w regulacjach polskich i unijnych*, Branta, Bydgoszcz 2004, s. 201.

4. Status, organizacja i kompetencje NBP

Jak wspomniano, Polska jest państwem objętym derogacją. W związku z tym NBP wyposażony jest w te wszystkie atrybuty, które częściowo będzie musiał przekazać na rzecz EBC w momencie przystąpienia Polski do Eurosystemu. NBP posiada zagwarantowaną konstytucyjnie w art. 227 niezależność funkcjonalną, personalną i finansową. Organami NBP są: Prezes NBP, Zarząd NBP i Rada Polityki Pieniężnej (Rada PP). Niezależność funkcjonalna NBP polega na wyłącznym prawie do emisji waluty krajowej oraz ustalaniu i prowadzeniu własnej polityki pieniężnej, która znajduje wyraz w kompetencjach Rady PP do uchwalania założeń polityki pieniężnej. Założenia polityki pieniężnej są przedkładane do wiadomości Sejmowi wraz z przedłożeniem przez Radę Ministrów projektu ustawy budżetowej, a następnie przedstawiane jest sprawozdanie z wykonania tychże założeń. Należy zaznaczyć, że wraz ze wzrostem niezależności NBP znacznie poszerzył się stopień samodzielności NBP, ponieważ poprzednio uchwalanie założeń polityki pieniężnej, w tym również kredytowej, leżało w kompetencjach Sejmu. Drugi aspekt niezależności funkcjonalnej polega na uchwalaniu przez Radę Polityki Pieniężnej tzw. parametrów obiegu pieniężnego, do których to parametrów zalicza się przede wszystkim podstawowe stopy procentowe, a dalej stopy rezerw obowiązkowych banków komercyjnych, stopy oprocentowania tych rezerw oraz tzw. operacje otwartego rynku. Szczególnie duże znaczenie ma uchwalanie podstawowych stóp procentowych, czyli stopy kredytów refinansowego, lombardowego¹¹ i redyskontowego. Jak wspomniano, zadaniem podstawowym ESBC jest dbanie o stabilność cen. Konstytucyjny wyraz tej zasady znajduje sformułowanie w ten sposób, że NBP odpowiada za wartość polskiego pieniądza. W ustawie o NBP znajduje się natomiast w art. 3 zapis, iż podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego

¹¹ Art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (tekst jedn. Dz.U. Nr 1, poz. 2 z 2005 r., ost. zm. Dz.U. Nr 61, poz. 410 z 2007 r.) traktuje aktualnie kredyt lombardowy jako rodzaj kredytu refinansowego; ustawa zwana dalej ustawą o NBP.

celu NBP. Na marginesie warto wspomnieć, iż w uchwalanych corocznie założeniach polityki pieniężnej znajduje się nawiązujące do terminologii unijnej sformułowanie strategii bezpośredniego celu inflacyjnego.

Konstytucyjnie zagwarantowana jest również niezależność personalna. Znajduje ona wyraz przede wszystkim w sposobie powoływania Prezesa NBP, który powoływany, a także odwoływany jest przez Sejm na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej. Kadencja trwa 6 lat i nie może trwać dłużej niż dwie kolejne kadencje. Odwołanie może nastąpić wyjątkowo, tj. w przypadku długotrwałej choroby, skazania wyrokiem sądowym za przestępstwo oraz orzeczenia przez Trybunał Stanu zakazu zajmowania kierowniczych stanowisk. Niezależność personalna znajduje wyraz również w sposobie powoływania i odwoływania pozostałych organów NBP, tj. Zarządu i Rady PP¹² oraz przewodniczenia im z urzędu przez Prezesa NBP, co do niedawna dotyczyło również, czyli do wejścia w życie ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym¹³, dawniej Komisji Nadzoru Bankowego (KNB). W tym ostatnim zakresie nastąpiło osłabienie roli NBP, któremu od 2008 r., po przejęciu nadzoru nad całym rynkiem finansowym przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF), pozostał tylko tzw. nadzór ostrożnościowy nad bankami komercyjnymi. Niezależność personalna gwarantowana jest również konstytucyjnym zakazem przynależności prezesa do partii politycznej, związku zawodowego oraz prowadzenia działalności publicznej niedającej się pogodzić z godnością jego urzędu. Podobne ograniczenia nakłada ustawa o NBP na członków Zarządu i Rady PP.

Warto wspomnieć, iż dawna Komisja Nadzoru Bankowego była niezależna z racji przewodniczenia jej przez Prezesa NBP. Aktualna Komisja Nadzoru Finansowego jest organem administracyjnym, podporządkowanym Prezesowi Rady Ministrów. Wbrew zaleceniom EBC, wyrażonym w opinii z 9 marca 2006 r. do projektu ustawy o nadzorze, w KNF występuje zbyt mały wpływ NBP¹⁴. Opinia zalecała przyznanie Prezesowi NBP uprawnień decyzyjnych w kwestiach dotyczących klu-

¹² Odpowiednio art. 9 ust. 4 i 5 i art. 13 ust. 5.

¹³ Dz.U. Nr 157, poz.1119; zwana dalej ustawą o nadzorze.

¹⁴ Por. krytyczną opinię L. Górala z 04.07.2006 r. do projektu ustawy o nadzorze (Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu).

czowych decyzji nadzorczych nad sektorem bankowym, np. aby decyzje o przyznaniu lub cofnięciu licencji nie mogły zapaść przy sprzeciwie lub nieobecności Prezesa NBP. Zgodnie z art. 5 ustawy o nadzorze, Prezes NBP jest tylko członkiem Komisji i to nie obligatoryjnie, ponieważ może delegować Wiceprezesa NBP. Opinia EBC zwracała również uwagę na obowiązek współpracy między KNF a Prezesem NBP. Art. 17 ustawy o nadzorze zawiera jednakże jedynie postanowienie o możliwości zawarcia umowy dotyczącej takiej współpracy.

Niezależność finansowa NBP sprowadza się przede wszystkim do posiadania odpowiednich funduszy własnych¹⁵, czyli funduszu statutowego, wynoszącego 1,5 miliarda złotych oraz funduszu rezerwowego, z górną granicą w tej samej wysokości, tworzonego z rocznych odpisów z zysku. Ponadto znajduje ona wyraz we wspomnianym zakazie pokrywania deficytu budżetu państwa.

NBP pełni więc wszystkie typowe funkcje banku centralnego, czyli jest bankiem emisyjnym, bankiem państwa i bankiem banków¹⁶. Do czasu przystąpienia NBP do Eurosystemu niezwykle ważna jest funkcja emisyjna¹⁷. NBP posiada wyłączne uprawnienie do emitowania znaków pieniężnych, będących prawnymi środkami płatniczymi na terenie kraju. Regulowanie wszelkich kwestii związanych z emisją należy do kompetencji Prezesa NBP. NBP reguluje ilość pieniądza znajdującego się w obiegu drogą stosowania instrumentów polityki pieniężnej. Ponieważ ogólna ilość pieniądza zależy również od rozmiarów kredytów udzielanych przez banki komercyjne, NBP oddziałuje na te banki drogą obowiązkowych (administracyjnych) oraz dobrowolnych (rynkowych) instrumentów. Do instrumentów obowiązkowych powszechnie stosowanych należą rezerwy obowiązkowe banków komercyjnych, oprocentowane od czasu przystąpienia do UE, oraz stopa tychże rezerw, a do instrumentów stosowanych w przypadku zagrożenia realizacji polityki pieniężnej – limity ilościowe, czyli pułapy kredytowe oraz obowiązkowe,

¹⁵ Art. 60–62 ustawy o NBP.

¹⁶ Por. E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Wyd. 5, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 379.

¹⁷ Art. 31–37 ustawy o NBP oraz art. 68 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. Nr 72, poz. 665 z 2000 r., ost. zm. Dz.U. Nr 112, poz. 769 z 2007 r.).

nieoprocentowane depozyty w NBP od zagranicznych środków wykorzystywanych przez banki¹⁸. Do instrumentów dobrowolnych, realizujących funkcję NBP jako banku banków, zaliczane jest refinansowanie banków, a także operacje otwartego rynku, operacje depozytowo-kredytowe z bankami komercyjnymi oraz walutowe. Refinansowanie przybiera postać udzielania kredytów: refinansowego, w tym lombardowego, oraz redyskontowego¹⁹. Ponadto istnieje możliwość udzielania również kredytu technicznego, który stanowi formę zabezpieczonej pożyczki z banku centralnego, spłacanej w ciągu dnia operacyjnego; nie jest on uważany jednak za instrument polityki pieniężnej, a służy poprawie efektywności rozrachunków międzybankowych²⁰ przeprowadzanych przez NBP.

NBP jako bank państwa realizuje różnorodne funkcje²¹. Do podstawowych należy wykonywanie obsługi budżetu państwa, obsługi bankowej kredytów i pożyczek w stosunkach międzypaństwowych, współdziałanie z organami państwa w realizacji polityki gospodarczej państwa, współdziałanie z ministrem finansów w opracowywaniu planów finansowych państwa, opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu polityki gospodarczej oraz projektu ustawy budżetowej i prognozy bilansu płatniczego. Ponadto NBP realizuje politykę walutową oraz ustala kursy walut obcych i wartości dewizowych.

NBP realizuje funkcje centralnej bankowej instytucji dewizowej drogą gromadzenia rezerw dewizowych i zarządzania nimi²², zapewniania bezpieczeństwa obrotu dewizowego poprzez sprawowanie kontroli wynikającej z przepisów Prawa dewizowego, zwłaszcza w zakresie obrotu wartościami dewizowymi wraz z udzielaniem indywidualnych zezwoleń dewizowych²³. NBP reprezentuje Polskę w międzynarodowych instytucjach bankowych, a także (o ile Rada Ministrów nie postanowi inaczej) w międzynarodowych instytucjach finansowych; dotyczy to

¹⁸ Art. 38–46 ustawy o NBP.

¹⁹ Art. 42, 44 i 48 ustawy o NBP.

²⁰ Z. Ofiarski, *Prawo bankowe*, wyd. 3, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 368.

²¹ Art. 21–24 i 51 ustawy o NBP.

²² Art. 52 ustawy o NBP.

²³ Art. 8 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (Dz.U. Nr 141, poz. 1178, ost. zm. Dz.U. Nr 61, poz. 410 z 2007 r.).

głównie Międzynarodowego Banku Współpracy Gospodarczej, Międzynarodowego Banku Inwestycyjnego, Banku Światowego oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

Ponadto, jak każdy NBC państwa unijnego, zbiera dane statystyczne dla EBC oraz opiniuje projekty aktów prawnych EBC. Nie posiada natomiast obowiązków i uprawnień charakterystycznych dla NBC państw strefy euro, takich jak realizowania zaleceń EBC dotyczących polityki pieniężnej, czy emitowania euro na zamówienie EBC. Nie uczestniczy również w podziale zysku EBC.

Udział NBP w strukturach organizacyjnych EBC jest bardzo ograniczony. Praktycznie sprowadza się on do członkostwa w Radzie Ogólnej, ponieważ prezes NBP nie wchodzi do Rady Prezesów EBC.

Na tle zasygnalizowanych zagadnień wyraźnie rysuje się status NBP, jako banku niezależnego, wyposażonego w bardzo szeroki zakres kompetencji i równocześnie w wąskim zakresie powiązanego ze strukturą ESBC i EBC.

5. Szczególne regulacje, czyli tzw. derogacja

Status państw z derogacją²⁴ polega na tym, iż objęte są one tzw. regulacją szczególną. Jej treść sprowadza się do niestosowania w odniesieniu do tych państw szeregu rozwiązań wynikających z prawa wspólnotowego. Przede wszystkim nie stosuje się tzw. procedur zapobiegania nadmieremu deficytowi budżetowemu, który zgodnie z art. 104 TWE nie może przekraczać 3% PKB, a globalna wielkość zadłużenia publicznego nie może przekraczać 60% PKB, według wskaźników ESA 95²⁵. Wymóg ten zawarty jest jednakże w polskiej konstytucji w art. 216, zgodnie z którym państwowy dług publiczny nie może przekraczać 3/5 wartości rocznego PKB. Nie ma miejsca przeniesienie kompetencji emisji waluty na

²⁴ Art. 122 ust. 3 TWE (rzymskiego z późn. zm.).

²⁵ ESA 95 – Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych. Wg ESA stosowana jest metoda rachunkowa memorialowa, czyli transakcje są rejestrowane w momencie ich powstania. Natomiast w Polsce obowiązuje metoda kasowa, czyli transakcje są rejestrowane w momencie faktycznego transferu środków pieniężnych.

EBC. Nie stosuje się również, jak już wskazywano, zasad jednolitej polityki monetarnej ESBC, czyli nie ma obowiązku przestrzegania wtórnych źródeł prawa wspólnotowego w tym zakresie. I wreszcie – co istotne – obywatele tych państw nie posiadają uprawnień kandydowania na funkcje w organach EBC.

Państwa te winny dążyć do spełnienia dwojakiego rodzaju tzw. kryteriów konwergencji²⁶, czyli konwergencji prawnej i ekonomicznej²⁷. Prawna – ma zapewnić zgodność regulacji krajowych z traktatowymi dotyczącymi niezależności ESBC i banków centralnych przy realizacji ich zadań na terytorium państw członkowskich. Zgodnie z art. 109 TWE oraz statutem ESBC państwa objęte derogacją mają obowiązek dostosowania prawa krajowego regulującego status banku centralnego do prawa wspólnotowego i statutu ESBC i EBC. Konwergencja ekonomiczna – ma spełnić i utrzymać dwie kategorie kryteriów: budżetowe i monetarne. Rola NBP rysuje się w szczególności w odniesieniu do kryteriów monetarnych, tj. inflacyjnego – dotyczącego stopnia stabilności cenowej, walutowego – dotyczącego granic odchyżeń kursów walut od kursu centralnego²⁸ i kryterium stóp procentowych – dotyczącego poziomu długookresowych stóp procentowych.

Art. 105 TWE przewiduje obowiązek konsultowania z EBC projektów aktów prawa krajowego w zakresie kompetencji EBC. Ponadto państwa z derogacją mają obowiązek konsultowania z EBC projektów aktów dotyczących instrumentów polityki pieniężnej. Prawo krajowe winno być dostosowane do tzw. dyrektyw bankowych²⁹, zawierających m.in. regulacje dotyczące tzw. norm ostrożnościowych odnoszących się do sektora bankowego, a także sposobu tworzenia i funkcjonowania instytucji kredytowych na terenie Wspólnoty³⁰.

²⁶ Określonych w TWE.

²⁷ C. Kosikowski, *Prawo...*, s. 35–36.

²⁸ Złoty nie jest jeszcze objęty Europejskim Mechanizmem Kursowym II – ERM II (European Rate Mechanism) określającym przedział wahań wokół kursu centralnego.

²⁹ Por. E. Fojejk-Mastalska, [w:] *Prawo bankowe. Komentarz*, Wyd. 5, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 11.

³⁰ Aktualnie podstawowe znaczenie ma dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/48/WE z 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe (Dz.Urz. UE L 2006.177.1), wersja preredagowana.

SUMMARY

The European System of Central Banks (ESCB) started its activity in 1999. It consists of the European Central Bank (ECB), which started its activity on the first of June nineteen ninety-eight, and of National Central Banks (NCB) of EU Member States.

The European Central Bank has replaced the European Monetary Institute. Since 1999 ECB has started to realize competences of the European System of Central Banks as ESCB does not have a legal personality. Status of ESCB results from the Treaty establishing the European Community (TEC) and a protocol regarding ESCB and ECB attached to the Treaty, and called a Statute of ESCB and ECB. On the other hand, status of National Central Banks depends on whether it is NCB of a state which has already entered the euro zone or whether it is NCB of a so called state with derogation.

ESBC and at the same time ECB have been equipped with a wide range of independences as institutional independence, personal, functional and financial independence. The basic statutory purpose of ESBC is maintaining the stability of prices. ECB has a legal status. It realizes basic tasks as conducting common money policy and keeping monetary reserves of euro zone states.

Poland is a state which comes within derogation. Thus NBP has constitutionally guaranteed functional, personal and financial independence. The basic purpose of NBP activity is maintaining a stable level of prices. NBP fulfills all typical functions of a central bank, i.e., it is a bank of issue, bank of state and bank of banks. NBP realizes functions of a central banking exchange institution.

NBP has a status of an independent Bank, equipped with a very wide range of competence and at the same time narrowly connected with structures of ESCB and ECB.